

PROF. DR. SC. DOMAGOJ SAJTER
Ekonomski fakultet
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Piše: Domagoj SAJTER

O dasvud se čuju galama i povišeni tonovi o stvarima koje se tiču znanosti, a premla je reakcije sa sveučilišta i iz znanstvenih krugova. Iz toga je jasno da mnogi sadašnji i bivši studenti nikad nisu usvojili znanstveni način razmišljanja, i ne znaju zapravo kako znanost funkcionira. I oni koji nikad nisu bili u fakultetskim klupama svejedno su bili u nekoj školi, a ondje su usvajali gradivo stečeno na znanstvenim načelima. Zato treba ponoviti gradivo. Ugrubo, postoje dva gravitacijska polja čovjekova poimanja stvarnosti: razumno i emocionalno. Oba su i važna i vrijedna. Odluke se trebaju donositi korištenjem i razuma i emocija, ali ne svaka, i ne na način da se i razumu i osjećajima daju jednake važnosti. Zato treba prepoznati do koje se granice prepustiti razumu, a odakle preuzimaju emocije, i kada dati prednost razumu, a gdje osjećajima.

RAZUM I OSJEĆAJI

Kad o nečemu ne postoje etalbirana znanstvena istraživanja renomiranih stručnjaka koja rezultiraju suglasnim ishodišta, tad se ne može drugo nego prepustiti osjećaju, nekom unutarnjem špurijsu. Sve one kreativne, poduzetne iskorake koje je čovjek napravio u posljednjih nekoliko desetaka tisuća godina, sve skokove u nepoznato, sva umjetnost, otkriva i izumi novih stvari i pojava - sve je to izniknulo iz osjećaja. Čovjek je čuo unutarnji glas, imao neku slutnju, ali ne i znanje. Djelovao je na temelju slutnje i potom stekao znanje. Pa ako se i opekao ili ozlijedio - nešto je naučio. S vremenom je znanja bilo sve više i trebalo ga je sustavno organizirati, urediti. Sustavno organizirano znanje čovjek je nazvao ZNANOST. Odlučivanje na temelju razuma, odnosno na temelju znanosti je "promiskuitetno". Za razliku od odlučivanja na temelju osjećaja, kad se osoba uz drugu veže u dobru i u zlu, u zdravlju i u bolesti, kod odlučivanja na temelju razuma osoba se nikad ne veže beskrajno i zauvijek uz određene ideje, koncepte, metode, tehnike, rezultate istraživanja. Upravo suprotno - napuštaju čim naide druga, bolja, ljepša, pametnija. Istog trenu kad se tvore novi podaci i bolja istraživanja, pravi znanstvenik (ali i zreli građanin) mora biti u stanju odbaciti i prevladati prethodne stavove. Svi bi građani, bez obzira na razinu obrazovanja, trebali usvojiti kritički, znanstveni način

Sklonost medijskom populizmu

● Na žalost, primjećuje se rastuće nepovjerenje u znanost i stručnjake, drugim riječima jedan dio ljudi je postao "otporan" na činjenice. Oni svoja uvjerenja ne temelje na predočenim znanstvenim dokazima, već informacije crpe iz neprovjerenih izvora, poput nepouzdanih portala, prijatelja koji nisu stručnjaci u području, ali i nekih (neodgovornih) političara. Općenito, nemaju povjerenja u Vladu, te su skloniji medijskom populizmu. Ako stručnjaci pretpostave nešto što nije u skladu s njihovim ideološkim stajalištem, preispitivat će vrijednost te stručne procjene, a ne vlastito stajalište. Nepovjerenje u stručno mišljenje potkopava prihvaćanje cijepjenja, te je povezano s vjerovanjem da je cjepivo neučinkovito. Zato je nužno jačati povjerenje u javne zdravstvene institucije i stručnjake (epidemiologe, infektologe, imunologe) kako bi se utjecalo na one pojedince koji su neodlučni i zbunjeni kontradiktornim informacijama prezentiranim u medijima, te ne znaju komu vjerovati. Važno je stalno naglašavati da što je veći broj prikupljenih podataka o ovom virusu, to će se i savjeti stručnjaka mijenjati, ali s ciljem učinkovitijeg suočavanja s pandemijom... Dugoročno se, već od osnovne škole, treba usmjeriti na poticanje kritičkog mišljenja temeljenog na poznavanju činjenica, te načina praćenja provjerenih i vjerodostojnih izvora informacija, s ciljem suprotstavljanja ozbiljnoj prijetnji relativizacije činjenica i negiranja uloge znanosti i vrijednosti znanja za dobrobit pojedinca i društva u cjelini. **(PROF. DR. SC. MLADENKA TKALČIĆ, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci/NL)**

// ZNANOST I DRUŠTVO: NEKI SU JOŠ U PEĆINI... //

SKRIVANJE IZA ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA POKAZUJE MANJAK ELEMENTARNE HRABROSTI

PRAČOVJEKU JE TREBALO HRABROSTI IZIĆI IZ PEĆINE, SUVREMENOM ČOVJEKU TREBA HRABROSTI IZIĆI IZ SEBIČNOSTI

ZOE SARLIJA/PIXSELL

a ne u pravu? Zato što se definitivno zna da nije moguće biti 100 % siguran. Uvijek, ali uvijek postoji bar mala, makar sasvim, sasvim mala mogućnost pogreške. Feleri su stoga unaprijed ugrađeni u znanstvena istraživanja, i nemoguće je dizajnirati ikakav sustav bez pogreške. One se pokušavaju minimizirati, ali nemoguće ih je potpuno eliminirati. Tu se onda spotiču oni koji zapnu na tih pet ili jedan posto i inzistiraju na njima, a žmire pred ostalih 95 ili 99. Ističu ono što im odgovara zbog nekog razloga, a čovjek je majstor da pronade razloge za ono što mu odgovara.

PRAVA I SLOBODE

Uvijek postoji mogućnost da će se u budućnosti otkriti neka nova znanja koja će poništiti sadašnja uvjerenja, no isto tako postoji mogućnost da će se u nekoj još daljoj budućnosti poništiti poništenje sadašnjih uvjerenja. Iz ove zavrzame očito je da se može postupiti samo na temelju onoga što se zna sada, a ne na temelju onoga što će se možda - a možda i neće - znati u budućnosti. Drugim riječima, treba imati hrabrosti i poduzeti neke korake makar smo sigurni da nismo sigurni u to što budućnost nosi, i da nikad, ali baš nikad nećemo biti apsolutno sigurni u ishode onoga što poduzimamo. No ima ih koji neće sjesti u avion, ali neće u auto, iako je prijevoz avionom mnogo sigurniji od prijevoza autom. Emocije nadvladavaju razum. Valja uočiti: ako osjećaji preuzmu i sputaju razum, nitko nikad nikakav rizik neće preuzeti, a to je kompletna blokada civilizacije. Svaka ljudska aktivnost ujedno je i preuzimanje rizika. Čim građanin ustane iz kreveta, čim izađe na ulicu, preuzeo je brojne rizike: npr. da će mu se satelit srušiti na glavu. I što sad? Ustati ili ne ustati iz kreveta? Zastupanje ljudskih prava i sloboda katkad nije znak hrabrosti, iako se tako voli predstavljati, nego je znak kukavištva. Pračovjeku je trebalo hrabrosti izići iz pećine, jer mnoge su ga zvijeri mogle ubiti, što čak i nije bilo malo vjerojatno. Suvremenom čovjeku treba hrabrosti izići iz sebičnosti, iz komocije i sigurnosti, jer sve što učini može teoretski imati i

Slušati stručnjake, a ne diletante

● Više nego ikad smo postali svjesni mnogih pogrešnih predodžbi o znanosti i znanstvenicima. Hvala virusu - komadiću RNK koji nam je na to ukazao. Nepovjerenje prema znanosti i znanstvenicima je posljedica općeg nepovjerenja prema svemu i svakome. Radi se o nerazumijevanju toga što znanost zapravo jest. Mnogi vide znanost kao dogmu, primarno sa držaj, skup tvrdnji, misle da znanstveni rezultati i otkrića dolaze čarobnim štapićem ili kapnu iz stroja profesora Baltazara. Očekuju od znanosti odgovore od jednog bita: da ili ne, crno ili bijelo, lijevo ili desno. Znanost je, međutim, metoda, način razmišljanja, provjeravanja, dokazivanja pretpostavki. I nije nikada dala odgovor na pitanje da istodobno nije postavila deset novih. Zato i je uspješna, jer propituje i sumnja neprekidno... Kao znanstvenici koja živi u stoljeću umjetne inteligencije i svemirskih letova žao mi je svakog života koji je izgubljen, a nije trebao biti da se slušalo znanje i stručnjake. Posljedice ćemo našaloz dugo trpjeti i emocionalno i finansijski. Umjesto da gradimo škole i bolnice, trošit ćemo u zaljepljivanje pandemijskih rana koje su mogle biti manje. No, svaki dan svatko od nas može doprinjeti da posljedice smanji - ako sluša stručnjake, a ne diletante. U što god vjerovali ili ne vjerovali, imali ili ne imali povjerenja, na kraju tražimo izlaz i pomoć od znanosti i tehnologije, medicinske i druge. Iako nisu ni svemoguće ni sveznajuće, znanje, razum i valjano razmišljanje su najbolje što imamo i što spašava glavu i budućnost. **(PROF. DR. SC. RAIKA JURDANA ŠEPIĆ, Odjel za fiziku Sveučilišta u Rijeci/NL)**

Potrebna je hrabrost poduzeti korake koji će možda dovesti i do loših posljedica, iako su malo vjerojatne. No, da nije bio hrabar, čovjek nikad ne bi izašao iz pećine...

loše posljedice, pa makar su malo vjerojatne. No treba razumno vagati vjerojatnosti: jesu li vjerojatnije loše posljedice činjenja ili loše posljedice nečinjenja? Djelovati se mora, ne može se vječno odgađati djelovanje. Ona, djelovati ili ne djelovati? Ustati ili ne ustati iz kreveta? Biti ili ne biti? Tobažnja zaštita ljudskih prava i sloboda ne može biti argument ni za jedno ni za drugo, jer nema slobode bez odgovornosti. Za svaki svoj čin, ali i za nečinjenje, čovjek mora preuzeti odgovornost prema sebi i prema drugima. Ipak, za neka (ne)djela čovjek samostalno snosi posljedice, ali za neka (ne)djela i on sam, ali i društvo oko njega - snose posljedice. Proizlazi: ako posljedice za (ne)djela pojedinca snose i drugi oko njega, onda je i njegova odgovornost veća. Štoviše, moguće je i ograničiti činjenje tih (ne) djela, osobito ako posljedice mogu biti destruktivne za drugu. Ograničenja ljudskih prava i sloboda nalaze se posvuda jer se vlastita ljudska prava ne smiju stavljati ispred tuđih. Ograničenja se primjerice nalaze u prometnim pravilima i u raznim sigurnosnim propisima. Postoje ograničenja brzine vožnje kraj škola koja zadiru u "ljudska prava" kupca. Čovjek koji živi u društvu, a ne potpuno sam na nekom otoku, mora prihvatiti osnovna pravila života u zajednici. Jedno od njih glasi: tvoja prava prestaju ondje gdje počinju moja. Osoba smije je skočiti pod vlak ako to želi, ali ne smije povući drugoga sa sobom. Osoba smije ugrožavati svoje zdravlje, ali ne smije tuđe. Odatle ograničenja "pravva" pušača. Odatle i ograničenja "pravva" onih koji u modernom društvu ne vjeruju u medicinu, koji ne vjeruju u znanost.

Konačno, svi koji inzistiraju na svojim "pravima" i "slobodama" trebaju biti dosljedni i ako ne vjeruju u znanost, ako ne vjeruju medicini, ne trebaju opterećivati zdravstveni sustav. Neka se pomni liječe kod kuće. Neka piju čaj od kadulje. (Oprez! Ima ih koji su alergični na kadulju i mogu dobiti teške reakcije ako im budu komzumirali!) Neka ne zovu doktora da im prepíše lijek - prepun je nuspojava! Neka ne zovu hitnu pomoć. Neka budu principijelni i neka oslobode zdravstvene radnike da rade za one koji vjeruju u medicinu, u znanost. Neka preuzmu odgovornost za svoje odluke. Tko želi biti dio društva, raditi i kretati se u društvu, mora prihvatiti društvene norme i elementarna pravila ponašanja, isto onako kako prihvaćamo prometna i druga sigurnosna pravila, iako mu se možda ne sviđaju. U suprotnom, uvijek postoji opcija zatvoriti se u kavku pećinu, ili povući se u pustinju. ■

CJEPIVO I CJEPLJENJE

Razumna osoba u svom rječniku vrlo, vrlo oprezno treba koristiti riječi poput "nikad" ili "uvijek". U bilo kojem području koje se veže uz znan-